

Kuudes kansainvälinen fennougristikongressi Syktyvkarissa

Yleisvaikutelmia, pleenemiesitelmiä, yleistä uralistiikkaa

Nykyinen fennougristikongressien sarja käynnistyi Suomalais-ugrilaisen Seuran 75-vuotisjuhlassa Helsingissä 1958 esitetyn aloitteen pohjalta. Budapestissa 25 vuotta sitten pidetty ensimmäinen kongressi avasi uuden, entistä suotuisamman kauden fennougristien kansainvälisessä yhteistyössä. Se sai myös runsaasti huomiota paikallisissa tiedotusvälineissä, näkyi kaupunkikuvassa ja herätti kadunmiehen uteliaisuutta, vaikka se olikin osanottajamäärältään pieni.

Sittemmin fennougristikongressit ovat kerta kerralta kasvaneet: ensimmäisessä kongressissa pidettiin yhteensä 56 esitelmää, Turun kongressissa viisi vuotta siten n. 350 esitelmää ja nyt Syktyvkarissa 24.—30. heinäkuuta 1985 yli 600 esitelmää. Viimeisiä kongresseja voi sanoa jo suuriksi, joskaan mistään mammuttikongresseista ei vielä ole kysymys. Kuitenkin ohjelmaa alkaa olla viikoksi niin paljon, että yksi osanottaja voi kuunnella esitelmistä tuskin kymmenettä osaa. Syktyvkarissa oli menossa samanaikaisesti enimmillään 12 esitelmää.

Tietysti osanottajien ja esitelmien hui-ma lisääntyminen 25 vuoden aikana kuvastaa fennougristiikan (tai oikeammin uralistiikan) voimakasta ekspansiota, mutta voi se johtua muustakin. Ensiksi-

kin: sitä mukaa kuin fennougristikongressit ovat vakiinnuttaneet asemansa kyseisten tieteenalojen ehdottomasti arvostetuimpina kansainvälisinä tapahtumina, myös niiden suosio on kasvanut. Toiseksi: esitelmien hyväksymiskynnystä ei ole ainakaan korotettu, sikäli kuin sitä koskaan on ollutkaan. Kolmanneksi: fennougristiikan käsitteen tulkinta on väljentynt. Vertailevan suomalais-ugrilaisen tai uralilaisen tutkimuksen piiriin kuuluvien esitelmien rinnalle on yhä enemmän tullut jonkin yksityisen kielen, kansan tai kulttuurin detalji-ilmiöitä koskevia esitelmiä. Niinpä esim. ensimmäisessä kongressissa v. 1960 oli viimeksi mainittuun ryhmään luettavia kielitieteellisiä esitelmiä vain runsas neljännes, mutta v. 1985 niiden osuus läheni jo kahta kolmannesta.

Fennougristiikan kenttä on laava ja yhä vain lavenee. Syktyvkarissa liikuttiin suomen lounaismurteiden loppuheitosta nostraattisiin vertailuihin, pohjalaisista rakennuksista Komin ASNT:n öljyteollisuuden kehitysnäkymiin, saamelaisten hampaista esihistoriallisiin suomalais-ugrilaisiin meloihin ja Sampo-myytistä J. Smuulin tuotannon kansainvälisiin aineksiin. Entäpä jos joku ehdottaisi, että indogermanistit alkaisivat pitää vastavanlaisia kongresseja, joissa tavanomaisen laryngaalien ohella olisi mahdollista käsitellä vaikkapa ruotsin Ylä-Kalixin murteen verbintaivutusta, Iranin öljyntuotannon viimeaikaista kehitystä, Pompejin mosaiikkeja, irlantilaisen kalloja ja Ernest Hemingwayn tuotantoa naisnäkökulmasta. Todennäköisesti ehdotus tor-

Ust'-Vymissä kongressivieraat otettiin juhlallisesti vastaan. Kongressin presidentille akateemikko B. A. Serebrennikoville ojennetaan tervetuliaisiksi leipää ja suolaa. Valok. Pertti Virtaranta.

juttaisiin absurdina. Jos se kuitenkin johdaisi tulokseen ja indogermanistit vantaalaista englanninopettajaa ja baijerilaista museonhoitajaa myöten rientäisivät esitelmöimään toisilleen uusimmista tutkimuksistaan, saattaisi käydä niin, että nuo tuhansien tai kymmenientuhansien laulujen messut tukahtuisivat omaan pöhötyneisyyteensä.

Fennougristikongresseja ei vielä uhkaa pöhötauti, mutta ainakin kolmannelta kongressista alkaen on kuulunut ja näkynyt mielipiteitä, joiden mukaan nämä tilaisuudet ovat jo paisuneet liian suuriksi ja niitä pitäisi jotenkin rajoittaa (ks. esim. Ruoppilan katsausta 3. kongressiin Vir. 1970 s. 455 ja Häkkisen kertomusta 5. kongressista Vir. 1980 s. 361—362). Lä-

Katsauksia

hinnä neljänlaisia rajoituksia on ehdotettu: 1) olisi käsiteltävä vain koko fennougristiikan kannalta keskeisiä kysymyksiä, ei yksityisten kielten, kansojen ja kulttuurien detaljiongelmia, ellei niillä ole laajempaa merkitystä; 2) kunkin kongressin tulisi keskittyä vain etukäteen rajattuihin aiheisiin; 3) hyväksyttävien esitelmien karsintakynnystä olisi nostettava; 4) pitäisi olla eri kongressit fennougristiikan eri tieteenaloja (kielitiede, kansatiede, arkeologia jne.) varten.

Näistä julkisuudessa ja yksityisissä keskusteluissa esille tulleista ehdotuksista ehkä ensimmäinen on lupaavin ja tarkoituksenmukaisinkin. Järkevästi toteutettuna se keventäisi kongressin organisatiota ja järjestäjien taakkaa, vähentäisi kustannuksia, helpottaisi tieteidenvälistä keskustelua fennougristiikan ja uralistiikan peruskysymyksistä ja selventäisi kongressien profiilia. Toista vaihtoehtoa kokeiltiin varovasti v. 1975 Budapestissa hyvin tuloksin, kuitenkin niin, että pääteemojen ohella myös osanottajien itsensä valitsemat aiheet olivat sallittuja. Kiintoisa oli myös viiden vuoden takainen Turun kokeilu, jossa yhdistettiin yleiskongressin ja teemakongressin ideat: pääkongressin ohessa oli erityiskysymyksiin keskittyviä symposiumeja. Kummassakaan tapauksessa ei siis varsinaisesti rajoitettu aiheita. Tiukat aiherajoitukset voisivatkin johtaa paitsi kongressin pienentymiseen myös siihen, että monet huomattavatkin uralistit jäisivät pois, mikäli he pitäisivät aiheita itselleen kaukaisina, ja tämä voisi olla vahinko varsinaisen fennougristiikan kannalta. Kolmas vaihtoehto on vaikea toteuttaa ja saattaisi järjestäjät sangen epäkiittollisen tehtävän eteen, varsinkin jos kongressien aihepiiri pyrittäisiin pitämään entisen laajuisena; neljäs taas olisi tuhoisa fennougristiikan monitieteisyyden traditiolle.

Mitkä seikat sitten saattaisivat puoltaa nykylaajuisia kongresseja? Monitieteisyyden lisäksi ainakin se, että ne luovat mahdollisuuden vertailevan uralistiikan ja yksittäisten uralilaisten kielten tutkimuksen väliseen vuoropuheluun. Fennisti

voi laajentaa perspektiiviään ja fennougristi saada yleiskatsauksen siihen, mitä erilliskielten tutkimuksessa on saatu aikaan. Tämä on ainutlaatuinen etu nykyään, kun tieteellinen lokeroituminen suorastaan pakottaa etsimään lokeroiden välisiä kanavia ja avartamaan niitä. Merkitystä on myös sillä, että suomalaiset äidinkielen tutkijat voivat tavata unkarilaisia, virolaisia, mordvalaisia, tšeremissiläisiä, syrjääniläisiä ja votjakkilaisia kollegojaan. Suomalais-ugrilaiset kielet ovat yhä rakenteeltaan niin samankaltaisia, että puhtaasti synkronisenkin tutkimuksen alalla luulisi ajatustenvaihdosta olevan hyötyä.

Pikemmin kuin leikkausta vaativana jättikasvaimena fennougristikongressit olisivat nähtävä arvokkaana ja monipuolisena tieteellisenä orgaanina, jonka tarjoamia mahdollisuuksia tulisi entistäkin tehokkaammin pyrkiä käyttämään hyväksi. Kieltämättä tämä kongressitraditio on erikoislaatuinen, mutta on huomattava, että käytännölliset, poliittiset, ideologiset ym. seikat estävät useimpien muiden kielikuntien ja niihin kuuluvien kansojen tutkijoita järjestämästä vastaavanlaisia tilaisuuksia, vaikka siihen olisi haluakin. Koko laajan uralistiikan viisivuotiskatselmuksina fennougristikongressit puoltavat paikkaansa, etenkin kun niiden rinnalle on jo kehittynyt ryväs erikoiskysymyksiin keskittyviä symposiumeja, kuten uralilaisten kielten fonologian symposiumit, itämerensuomalaiset symposiumit, hungarologikongressit jne. Vaalittakoon siis fennougristikongresseja edelleen. Jos rajoitukset kuitenkin osoittautuvat välttämättömiksi, tehtäköön ne niin hellävaraisesti kuin mahdollista, ettei saavutettuja etuja menetettäisi. Niille jotka valittavat ohjelman runsautta, vihjataan, ettei suurelta tieteelliseltä kongressilta pidä odottaakaan, että se tarjoaa kaikkea kaikille. Riittää, jos se voi antaa jokaiselle jotakin.

Kuudes kansainvälinen fennougristikongressi Sykyvkarissa toteutti jälkimmäistä periaatetta kiitettävällä tavalla. Sen kulku noudatti suurin piirtein tutuksi tullutta traditiota. Kuudesta plenaariesi-

telmästä kolme pidettiin avajaisissa ja kolme päättäjaisissä. Pääosa työskentelystä tapahtui kahdeksassa jaoksessa: 1.—3. kielitiede (1. kielioppi ja fonetiikka, 2. dialektologia ja kielikontaktit, 3. uralilaisten kielten historia), 4. kansatiede, 5. arkeologia ja fyysinen antropologia, 6. kansanrunoudentutkimus, 7. kirjallisuustiede, 8. taloudelliset ja sosiaaliset muutokset Komin ASNT:ssa. Eräät jaoksista jakautuivat vielä ryhmiin. Oli myös kaksi jaostenvälistä istuntoa. Toisessa tarkasteltiin permiläisten kansojen etnogeneesiä ja toisessa Kalevalaa.

Kongressin järjestelytoimikunnan puheenjohtajana oli akateemikko B. A. SE-REBRENNIKOV, varapuheenjohtajina N. N. ROTŠEV, J. S. JELISEJEV ja ENDEL SÖGEL sekä pääsihteerinä G. G. BARAKSANOV. Kunniapuheenjohtaja akateemikko PAUL ARISTE ei ollut saapuvilla. Näin suuren tapahtuman järjestäminen on melkoinen urakka mille tahansa organisaatiolle. Järjestelytoimikunnan apuna oli ensisijaisesti Neuvostoliiton tiedeakatemian Komin haaraosasto ja varsinkin sen kielen, kirjallisuuden ja historian instituutti. Mutta sai sen vaikutelman, että koko kaupunki oli ottanut suuren kongressin onnistumisen sydämenasiakseen. Paikat oli pantu kuntoon ja uusi hotelli juuri avattu. Vieraiden viihtymiseksi oli nähty paljon vaivaa. Kohtelu oli kaikkialla huomaavaista ja vieraanvaraista. Kaduilla, puistoissa ja julkisissa rakennuksissa oli suuria julisteita, joissa fennougritit toivotettiin tervetulleiksi, ja tavaratalossa sai ostoksensa FU-tunnuksella koristettuun sinivalkoiseen muovikassiin. Järjestelyt toimivat erinomaisesti aikatauluja ja bussikuljettuksia myöten.

Kongressin avajaiset ja päättäjaiset pidettiin musiikkiteatterin avarissa tiloissa, jaosistunnot samoin kuin jaostenväliset kokoukset valistustalossa ja ammattiyhdistystalossa. Tieteellisten istuntojen lisäksi oli järjestetty runsaasti kulttuuri- ja retkiohjelmaa. Joka ilta saattoi käydä konsertissa tai teatterissa, joihin kongressin osanottajilla oli vapaa pääsy. Kaupungissa oli avoinna useita näyttelyitä.

Kiertoaajeluja ja tutustumiskäyntejä erilaisiin kulttuurilaitoksiin tai tehtaisiin oli päivittäin. Lauantaiksi oli järjestetty koko iltapäivän risteily Vytšegdalla, ja sunnuntaitretken kohteina olivat vaihtoehtoisesti komien kansallisrunoilijan I. A. Kuratovin syntymäkylä Kuratovo ja Vytšegdaan laskevan Vym'-joen suussa sijaitseva Ust'-Vym', joka tunnetaan Tapani Permiläiseen, syrjäänien apostoliin ja vanhan kirjakielen perustajaan, liittyvistä muistoistaan. Ust'-Vymissä saimme nähdä mm. komilaiset häät, joihin osallistui satamäärin kansallispukuista väkeä omasta kylästä ja kauempaakin.

Ennakkotietojen mukaan isännät olivat varautuneet ottamaan vastaan 800 osanottajaa, jotka oli kiintiöity siten, että Neuvostoliitolle oli varattu 400, Suomelle 150, Unkarille 150 ja muille maille yhteensä 100 paikkaa. Viime hetken peruutusten vuoksi jotkin kiintiöt jäivät vajaiksi. Eräistä vanhastaan vahvoista fennougristimaista, kuten Länsi-Saksasta ja Ruotsista, oli saapunut poikkeuksellisen vähän osanottajia. Myös Norjan, Ison-Britannian ja Ranskan edustus oli vähälukuinen, kun taas esim. Itä-Saksa, Japani ja Yhdysvallat edustivat suhteellisen vahvasti.

Virittäjän päätoimittaja on pyytänyt minua referoimaan pleenumiesitelmää ja yleisen uralistiikan aihepiiriin liittyviä esitelmää. Kongressiohjelman runsaudesta johtuu, että saatan noudattaa pyyntöä sangen vajavaisesti. En onnistunut olemaan samanaikaisesti yhtä useammassa paikassa. Se että sivuutan tässä jotkin esitelmät pelkällä maininnalla ja jotkin jopa maininnatta, ei siis missään tapauksessa osoita väheksymistä vaan pikemminkin omaa rajoittuneisuuttani.

Avajaispäivän ensimmäisen pleenumiesitelmän olivat laatineet J. V. BROMLEI, V. V. PIMENOV ja N. V. ŠLYGINA, ja sen aiheena olivat suomalais-ugrilaiseen kieliperheeseen kuuluvien kansojen nykyiset etnokulttuuriset prosessit Neuvostoliitossa. Esitelmässä tähdennettiin sitä jo ennenkin esitettyä käsitystä, että kansatieteen näkökulmasta suomalais-ugrilaiset

Katsauksia

kansat eivät ole sellainen yhtenäinen kokonaisuus kuin se kielitieteellisesti on. Neuvostoliiton alueen lukuisien kansojen keskinäisellä vuorovaikutuksella on ikivanha taustansa, mutta erityisesti nykyisin tuo vuorovaikutus on ensisijaisesti integraatiota, joskin sen vastavaikutuksena on havaittavissa myös etnistä vakautta säilyttävää tendenssiä. Joka tapauksessa yhtenäistyminen on kehityksen valtavirta, ja tässä yleisneuvostoliittolaisen kulttuurin syntyprosessissa ovat kirjoittajien mukaan vaikuttamassa myös Neuvostoliiton ulkopuolisten maiden kulttuurit.

ROBERT AUSTERLITZ esitti pleenumiesitelmässään »The Permian centre» joukon selitystä vaativia ongelmia, joista saisi rakennetuksi kokonaisen tutkimusohjelman. Hän lähti liikkeelle eräistä permiläisten kielitypologisista, dialektologisista ja demografisista erikoispiirteistä, kuten morfologinen ja fonologinen säännöllisyys, pienet murre-erot, syrjäänien asuma-alueen laajuus ja votjakkien asuma-alueen suppeus väkilukuun nähden sekä näiden kielten suhde. Tuota suhdetta Austerlitz luonnehti arvoitukselliseksi sen vuoksi, että se toisaalta on hyvin läheinen ja säännöllinen, toisaalta ennustamaton ja epäsystemaattinen. Yksityiskohtaisemmassa tarkastelussa hän kiinnitti huomiota sellaisiin seikkoihin kuin yksitavuisen sanavartaloiden lukuisuuteen, permiläisten kielten välisten vokaalisuhteiden monimutkaisuuteen ja eräiden sanaryhmien erikoisuuksiin. Näiden ilmiöiden ymmärtämiseksi olisi tutkimuksen yritettävä selvittää ainakin seuraavat ongelmat: 1) Petšoran väestön alkuperä, 2) permiläis-itämerensuomalaisten kontaktien aika, paikka ja luonne, 3) voimat, jotka veivät syrjäänejä ensin luoteeseen, Mezeńin ja Vienanjoen suuntaan, ja myöhemmin Petšoralle, 4) syrjäänien ja obinugrilaisten välisten kosketusten luonne ja läheisyys sekä niiden vaikutus syrjäänien talouteen. Austerlitz esitti alustavasti kaksi selityshypoteesia. Toisen mukaan syrjäänien ekspansion voisi tehdä ymmärrettäväksi paitsi Volgan bolgaarien tunkeutuminen kantapermien alueille myös

varjagien vaikutus, etenkin heidän vetäytymisensä Pohjois-Venäjäältä. Juuri näin syntynyt tyhjiö olisi vetänyt syrjäänejä kauemmas luoteeseen ja jopa koilliseen ja itään. Toisen hypoteesin mukaan syrjäänien liike kantapermiläisten ydinalueeseen nähden olisi ollut sekä keskipakoista että keskiahakuista. Juuri emigraation ja reimmigraation toistuminen aina uudelleen voisi selittää ainakin osan esitetystä ongelmista.

Kolmannen pleenumiesitelmän piti LAURI HONKO suomalais-ugrilaisen kansanrunouden vertailevan tutkimuksen tarkastelutavoista. Hän ehdotti kolmiulotteista tutkimusmallia, jonka muodostavat perinnefenomenologinen, perinne-ekologinen ja perinehistoriallinen ulottuvuus, juuri tässä järjestyksessä sovellettuina. Runsassisältöisessä esitelmässään Honko perusteli malliaan vakuuttavasti ja monin esimerkein valaisten. Voisi lisätä, että kielitieteessä Hongon kolmea ulottuvuutta näyttäisivät vastaavan typologinen, sosio-areaalinen ja geneettis-historiallinen tarkastelutapa, joista jokainen on kehittynyt itsenäiseksi lingvistiikan haarakseen omine melko erikoistuneine metodeineen. Myös vertailevassa kielitieteessä on viime aikoina ollut selvästi nähtävissä pyrkimys kaikkien kolmen näkökulman hyväksikäyttöön yhdessä.

Päätäjäispäivän pleenumiesitelmät aloitti PÉTER HAJDÚ aiheenaan 2. persoonan merkitseminen uralilaisissa kielissä. Kuten tunnettua useimmissa uralilaisissa kielissä ovat sekä verbien että nominien persoonataivutuksessa 2. persoonan suffiksit palautettavissa vastaavaan persoonapronominivartaloon **tV*, mutta obinugrilaisissa ja määrätapauksissa myös permiläisissä kielissä *t:n* paikalla onkin *n*. Tämä kahtalaisuus on askarruttanut uralisteja ennenkin, ja monia selityksiä on tarjottu. Hajdú puolestaan esitti, että aluksi kantakielen itämurteissa 2. persoonan pronominin **ton* loppu-*n* olisi assimiloitunut *t:n*, jolloin olisi syntynyt **non*, jonka välitön jatkaaja todella esiintyykin obinugrilaisissa kielissä. Tämänmukaisesti olisi sitten omaksuttu *n* myös persoonan-

suffikseihin.

Kaksi muuta pleenumiesitelmää olivat luonteeltaan katsauksia uudempaan tutkimukseen. A. K. MIKUŠEV, G. G. BARAKSANOV ja L. N. ŽEREBSOV olivat laatineet valaisevan esityksen Komin ASNT:n fennougriistikasta. Siitä kävi ilmi, että fennougriistikka tarkoittaa tässä yhteydessä melkein yksinomaan sellaista kielitiedettä, folkloristiikkaa, kirjallisuudentutkimusta, kansatiedettä ja arkeologiaa, jonka kohteena on komin kieli ja komilaiset kulttuuri-ilmiot. Varsinkin viime vuosikymmeninä tutkimus on edistynyt voimakkaasti ja leveällä rintamalla, mitä osoittavat ne monet tieteelliset julkaisut, joita Syktyvkarista tihenevässä tahdissa on tullut. Tutkimuksen työssijoina ovat tiedeakatemian Komin haaraosaston kielien, kirjallisuuden ja historian instituutti ja Syktyvkarin yliopisto.

PAUL ARISTEN ja ARVO LAANESTIN esitelmä taas käsitteli itämerensuomalaisen kielentutkimuksen ajankohtaisia ongelmia. Se oli oikeastaan perusteellinen katsaus viidennen ja kuudennen fennougriistikongressin välisenä aikana tehtyyn tutkimukseen. Loppupontenaan esitelmän laatijat tähdensivät kahta tutkimustyön edellytystä: 1) murreaineiston keruun tehostamista niin kauan kuin se on ylipäänsä ajateltavissa, ja 2) sanakirjojen ja kieliopillisesti systemoitujen, ensisijaisesti automaattisesti käsiteltävien kokoelmien tuottamista.

Vertailevan uralistiikan piiriin kuuluvista esitelmistä valtaosa pidettiin kolmannessa, suomalais-ugrialaisten (uralilaisten) kielten historialle omistetussa osiossa. Jaoksen ohjelman aloitti sopivasti E. A. HELIMSKIN esitelmä esiuuralilaisesta rekonstruktioista nostraattisessa kontekstissa. Kuten tunnettua, Neuvostoliitossa toimii yhä nostraattinen tutkimusryhmä, joka kriittisesti vaalii ja kehittää Illitš-Svitytšin perintöä. Haluttiinpa nuo eräiden keskeisten euraasialaisten kielten ja kielikuntien sanastolliset ja morfologiset yhtäläisyydet selittää muinaiskielten areaalisten kontaktien, vaihtelevien eriytymis- ja yhdentymisvaiheiden tai sitten al-

kusukulaisuuden jäljiksi, niiden ignorointi olisi joka tapauksessa ongelmien väistämistä ja tieteellisen vastuun pakoilua. Tässä vaiheessa näiden tapausten huolellinen vertailu, säännöllisten vastaavuussuhteiden etsiminen ja varovainen rekonstruointi voi auttaa ymmärtämään niiden lingvististä luonnetta. Niiden sijoittaminen esihistorialliseen reaalitaustaan on jo kokonaan toinen tehtävä, johon pelkästään kielitieteilijän keinot eivät riitä. Helimski kiinnitti esitelmässään huomiota sellaisiin uralilaisten kielten morfeemeihin ja rakenteisiin, joita niiden suppean uralilaisen levikin perusteella voisi pitää melko myöhäisinä, esim. ugrilaisina tai samojedilaisina innovaatioina, mutta jotka muissa kielikunnissa esiintyvien vastineittensa perusteella ovat palautettavissa kantauraliin ja sen takaisiin aikoihin. Näin nostraattinen vertailu voi auttaa täydentämään tietojamme uralilaisesta kantakielestä.

Tähän aihepiiriin liittyy myös DENIS SINORIN esitelmä ural-altailaisen kielisukulaisuuden ongelmasta. Sen jälkeen kun hypoteesi ns. altailaisten kieliryhmien, ts. turkkilais-, mongoli- ja tunguuskielten geneettisestä sukulaisuudesta on osoittautunut epäiltäväksi — yhä useammat tutkijat näyttävät sen hylkäävän —, putoaa pohja myös ural-altailaisen sukulaisuuden olettamukselta. Silti jää vielä joukko yhtäläisyyksiä, jotka vaativat selitystä. Helimskin tavoin Sinorkin korosti vertailevan lingvistisen tutkimuksen tärkeyttä siitä riippumatta, millä lailla yhtäläisyyksien esihistoriallinen tausta lopulta selittyy.

Esihistoriallisen reaalitaustan etsiminen kielihistorialle on arkeologian alaa. Fennougriistikassa ei tässä suhteessa ole vielä kovin pitkälle päästy. Mitä kauemmas ajassa taakse päin mennään, sitä heiveröisemmiksi käyvät ne kriteerit, joiden perusteella yhteensovitus pitäisi suorittaa, ja sitä useammille tulkintamahdollisuuksille on tilaa. Yhden tulkinnan esitti Syktyvkarissa arkeologi GYULA LÁSZLÓ, joka pyrki todistelemaan, että suomalais-ugrialaisten kielten yhtäläisyydet eivät selity

Katsauksia

yhteisen kantakielen oletuksesta vaan erilaisista lainasuhteista ja kielten välisestä vuorovaikutuksesta. Kyseessä on siis tavallaan vanhan kontaktiteorian uudelleen lämmittäminen.

V. V. IVANOV ja JORMA KOIVULEHTO käsittelevät suomalais-ugrilaisten kielten vanhoja kosketuksia indoeurooppalaisiin kieliin. Ivanov oli huomannut, että kantatokaarin ja suomalais-ugrilaisen kantakielen konsonanttijärjestelmät ovat identtiset ja että myöhemmässä kehityksessä erityisesti tokaarin ja ugrilaisten kielten konsonanttijärjestelmät näyttävät osoittavan paralleelisia piirteitä. Koivulehto taas esitti etymologioita, jotka näyttäisivät tukevan hänen jo aikaisemmin esittämänsä hypoteesia, että hyvin varhaisia lainoja suomalais-ugrilaiselle taholle on tullut sellaisista indoeurooppalaisista murteista, joista myöhemmin germaaniset, balttilaiset ja slaavilaiset kielet ovat kehittyneet. Esitelmässään hän tarkasteli suomen *ikä*, *istua*, *itää* ja *vilja* -sanojen etymologiaa. KAISA HÄKKINEN valaisi havainnollisin esimerkein suomalais-ugrilaisen etymologian metodisia ongelmia, ja RALF-PETER RITTER kritisoi onomasiologisten paralleelien käyttöä kriteerinä uralilaisten kielten etymologisessa tutkimuksessa. O. B. ТКАТШЕНКО puolestaan oli jännittänyt kielihistoriallisen metodin äärimmillen rekonstruoidessaan merjan sanastoa ja kielioppia niukan ja tulkinanvaraisen substraattiaineiston perusteella.

Suurin osa tämän sektion esitelmistä käsitteli suppeampia ongelmia, yleensä jotakin historiallis-vertailevan uralistiikan detaljia tai yksityisen kielen historiaa. FERENC MOLNÁR pohti suomalais-ugrilaisen kielten nominiverbien alkuperää ja kehitystä, TõNU SEILENTHAL uralilaisten kielten postpositiosysteemin kehitystä. B. A. SEREBRENNIKOV tarkasteli, millaisista aineksista uralilaisten kielten sijapäätteissä esiintyviä koaffikseja on saattanut syntyä. KLARA MAITINSKAJAN aihe, elollisen ja elottoman kieliopillinen oppositio suomalais-ugrilaisissa kielissä, saattaa äkkiä tuntua vähän antavalta, mutta esitelmöit-

sijä osoitti, että tämä oppositio tulee näkyviin hämmästyttävän monissa suomalais-ugrilaisten kielten rakenteellisissa yksityiskohdissa, vaikkei sillä olekaan systemaattista kieliopillista ilmaisinta. J. V. ANDUGANOV pyrki osoittamaan, että kongruenssi tietyissä tapauksissa palautuu suomalais-ugrilaiseen, jopa uralilaiseen kantakieleen. TIBOR MIKOLA tarkasteli mediumin esiintymistä uralilaisissa kielissä ja totesi, että siitä on merkkejä paitsi itämerensuomessa ja unkarissa myös pohjoissamojedissa. ENIKŐ SZIJ oli kiinnittänyt huomiota sukulaistermien suureen osuuteen uralilaisissa ja suomalais-ugrilaisissa etymologioissa. Ne osoittavat kiintoisalla tavalla perheen ja suvun keskeistä asemaa muinaisessa uralilaisessa yhteisössä.

Muissakin jaoksissa tulivat vertailevan uralistiikan kysymykset puheeksi. Metodisesti kiintoisa oli MARIANNE SZ. BAKRÓ-NAGY'in esitelmä *kV(C)r(C)V*-tyyppisistä suomalais-ugrilaisista kantamuodoista, joiden frekvenssi on huomattavan suuri. L. P. VASIKOVA tarkasteli gerundikonstruktioita suomalais-ugrilaisissa kielissä. Fonologian ja fonetiikan piiriin kuuluvia kysymyksiä käsittelevät mm. KALEVI WIIK aiheenaan vokaaliharmonian määrittely- ja luokitteluperiaatteet, L. P. GRUZOV esitelmässään soinnillisten frikatiivien kehityksestä suomalais-ugrilaisissa kielissä, ÉVA FANCSALYIN esitelmä kantaauralin *-Ck- ja *-kC- konsonanttiyhtymistä sekä T. M. NIKOLAJEVA, joka vertaili slaavilaisen ja suomalais-ugrilaisten kielten prosodisia systeemejä. Dialektologian ja kielikontaktien jaoksessa A. P. FEOKTISTOV esitelmöi murrejaattelun perusteista, O. A. OSIPOVA käsitteli erästä uralilaisten ja indoeurooppalaisten kielten paralleelia nominien taivutuksessa, G. A. TIRASPOLSKI suomalais-ugrilaista substraattia pohjoisslaavilaisen verbisysteemin kehityksessä, ANU-REET HAUSENBERG itämerensuomalais-permiläistä sanastoa ja V. D. BONDALETOV volgalaisia, permiläisiä, itämerensuomalaisia ja ugrilaisia lainoja venäjän slangissa. Nämä aiheet vain esimerkinomaisesti mainittuinakin antavat vä-

lähdyksen kongressin esitelmätarjonnan rikkaudesta.

Yleisvaikutelmaksi Syktyvkarin kongressin kielitieteellisestä ohjelmasta jäi, että ei ehkä niinkään paljon esitetty uusia kysymyksiä kuin etsittiin vastauksia vanhoihin kysymyksiin uusin menetelmin ja uusista näkökulmista. Erityisen ilahduttavaa oli nuorten osanottajien aktiivinen ja sekä määrältään että laadultaan merkittävä panos. Saattoi havaita, että nuori uralistipolvi eri maissa seuraa kiinteästi kielitieteen uusia virtauksia ja pyrkii myös soveltamaan oppimaansa. Alan tulevaisuuden kannalta oli rohkaisevaa havaita, että monilla nuoren polven edustajilla oli sekä intoa että metodista taitoa käydä käsiksi visaisimpiinkin fennougristiikan ja uralistiikan peruskysymyksiin.

Toinen merkille pantava piirre oli neuvostotutkijain panos. Luonnollisesti he isäntämaan kansalaisina saattoivat osallistua kongressiin runsaslukuisemmin kuin muut, ja ehkä juuri siksi ulkomaalainen saattoi helposti nähdä, kuinka leveällä rintamalla fennougristiikkaa Neuvostoliitossa harjoitetaan. Virossa tietysti tutkimus kehittyi vanhan tradition pohjalta, mutta sen lisäksi mm. autonomisten tasavaltojen tutkimuskeskusten osuus tuli selvästi näkyviin.

MIKKO KORHONEN

